

Zpráva.

o síti výzkumných pracovišť

ve vědách psychologických v ČSSR.

Ústřední hodnotou socialistické a komunistické společnosti je člověk. Pěší o člověka se však nerozumí jen uspokojování materiálních a kulturních potřeb, jejím cílem je i všestranný rozvoj lidské osobnosti. Pro tento rozvoj stejně jako pro rozvoj materiální základny komunistické společnosti mají význam nejen ty vědy, které se zabývají přirodnou přírodou ve výrobě a spotřebě prostředky, ale - jak upozornili naši vedoucí činitelé - v rostoucí míře i ty vědy, které se zabývají společenským děním a také přímo člověkem. Mezi těmito vědami má stále důležitější roli vědecká psychologie. Řešení téměř všech závažnějších úkolů při budování komunistické společnosti a i sama život v komunistické společnosti předpokládá i hluboký vhled do zákonitostí lidské psychiky. Komunistický společenský řád bude výsledkem uvědomělé, na znalosti zákonů přirodního a společenského dění založené aktivity lidí. Tuto aktivitu je třeba plánovitě vyvolávat, organizovat a řídit. To by však bylo těžko možné bez znalosti důležitých podnětů, které tuto aktivitu vyvolávají a bez znalosti mechanismů, které se uplatňují při její regulaci. Není pochyby o tom, že náležitě využití psychologických zákonitostí může významně přispět ke zvýšení efektivity ve všech oborech lidské činnosti.

Nynější vědecká základna pro psychologii v ČSSR.

Řešení vědeckých úkolů psychologických se toho času zbyývají tato pracoviště:

A/ V ČSAV je to

1. Ústav experimentální psychologie SAV v Bratislavě

/17 pracovníků, z toho 7 vědeckých/. Náplní tohoto pracoviště je experimentální výzkum v oblasti obecné i genetické psychologie a v oblasti psychologie práce, speciálně zaměřený na základní poznávací procesy. Technické vybavení ústavu je na dobré úrovni. Pracoviště je 30% své kapacity absorbováno řešením důležitých problémů komplexního úkolu státního plánu vědeckovýzkumných prací.

2. Oddělení pedagogické psychologie Pedagogického ústavu J.A. Komenského ÚSAV, / 11 pracovníků, z toho 4 vědečtí/. Je soustředěno na psychologickou problematiku procesu učení včetně zřetelů k prolínání aplikace kybernetiky na tento proces. Celou svou kapacitou je absorbováno řešení dílčích problémů komplexního úkolu státního plánu vědeckovýzkumných prací. Toto oddělení má pro detašované pracoviště v Brně povoleno 4 pracovníky /obsazeno zatím 1 místo/.

B/ Na vysokých školách jsou to

1. Psychologický ústav University Karlovy v Praze / 26 pracovníků: 1 vědecký, 18 odborných - z toho 6 laborantů, 5 technických a 2 dělníci/. Ústav je výhradně zaměřen na řešení základních otázek psychologie práce a na psychologickou problematiku volby povolání. Asi 50% pracovní kapacity ústavu je věnováno dílčím úkolům státního plánu, dalších 30% resortním úkolům MŠK.

2. Katedra psychologie filosofické fakulty University Karlovy /11 vědeckopedagogických pracovníků: 1 profesor, 3 docenti, 6 odborných asistentů a 1 asistent/. V souvislosti s mnohostrannými pedagogickými úkoly je zaměřena vědecká práce různorodě, katedra řeší dílčí úkoly v rámci státního plánu výzkumu.

3. Katedra psychologie filosofické fakulty University J.E. Purkyně v Brně /6 vědeckopedagogických pracovníků: 1 profesor, 4 odborní asistenti a 1 asistent/. Pracuje jednak na problematice pedagogické psychologie, jednak v rámci státního plánu výzkumu řeší dílčí problémy duševního vývoje dětí a mládeže.

4. Katedra psychologie Palackého university v Olomouci /5 vědeckopedagogických sil: 1 docent, 4 odborní asistenti a 1 laborant/. Je ve vědecké práci zaměřena na psychologickou problematiku myšlení, účastní se řešení dílčích problémů v rámci státního plánu výzkumu.

5. Katedra psychologie filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě /8 pracovníků, z toho 3 docenti a 5 odborných asistentů /. Řeší mimo jiné některé otázky obecné psychologie. Buduje laboratoř srovnávací psychologie.

6. Psychologický ústav filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě /12 pracovníků: 4 vědečtí, 10 odborných a technický. Je zaměřen na problémy psychické regulace chování v celoživotním průběhu. Převážnou částí své kapacity řeší dílčí úkoly státního a resortního plánu vědeckovýzkumných prací.

7. Ústav psychologie a patopsychologie dítěte: resortní ústav MŠK a Slovenské Národní rady v Bratislavě /18 vědeckých a odborných cíl/. Je zaměřen především na otázky patopsychologie dítěte a na problémy výchovného poradenství.

8. Pedagogické instituty v Praze, v Brandýse n.L., v Hradci Králové, v Pardubicích, v Liberci, v Ústí n.L., v Ostrově, Třanavě, Nitra, Banské Bystrici, Martině, Prešově a v Košicích. Rozsah výzkumné práce je tu malý. Její náplň nelze vzhledem k tématické rozptýlenosti přesně charakterizovat. Jde většinou o otázky pedagogické psychologie.

9. Psychologická oddělení Výzkumného ústavu pedagogického v Praze /3 pracovníci/, v Bratislavě /4 pracovníci/ a Výzkumného ústavu odborného školství v Praze /1 pracovník/. Jsou zaměřena na otázky pedagogické psychologie. Řeší většinou dílčí úkoly státního a resortního plánu.

Okrem toho se zabývají psychologickými problémy ještě některá další pracoviště, jako např.: Filosofický ústav ČSAV /1/, katedra pedagogiky filosofické fakulty UK v Praze /1/, Institut osvěty a novinářství v Praze /3/, Psychologická výchovná klinika v Košicích /8/, Výzkumný ústav psychiatrický v Praze /8/, Ústav pro péči o matku a dítě v Praze /3/, Výzkumný ústav Železničního zdravotnictví /3/ a některé další resortní výzkumné ústavy.

Zhodnocení dosavadní vědecké základny.

Při posuzování výsledků, jichž jednotlivá psychologická pracoviště ve své výzkumné práci dosud dosáhla, je třeba přihlídnout k tomu, že většinou vznikla teprve v průběhu posledních let. Začátkem padesátých let nastala totiž ve vývoji psychologie u nás nejen stagnace, ale objevily se i snahy rušit to, čeho už bylo dosaženo. V důsledku toho se pak v následujících letech na mnoha místech začínalo téměř znovu.

Ústav experimentálnej psychológie SAV v Bratislavě dosáhl už mnohých dobrých výsledků, které přispěly nejen k řešení některých naléhavých otázek ve výrobních závodech, ale i k rozvoji psychologické vědy. Je to pracoviště způsobilé rozvíjet úspěšně především tzv. psychologii inženýrskou. Ze základních problémů obecné psychologie může řešit jen dílčí otázky. Materiálně trpí značným nedostatkem místností, čímž je do určité míry podvázána i možnost lepšího

vybavení přístrojového.

Oddělení pedagogické psychologie Pedagogického JAK dosáhlo úspěchů především při řešení dílčích úkolů státního plánu. Byly také vytvořeny předpoklady pro zkoumání psychologických aspektů programování učiva. Perspektivně se toto zaměření jeví zvláště užitečné, protože úzce souvisí se snahou zvýšit efektivnost vyučování na školách. Určitých výsledků bylo dosaženo i při řešení metodologických otázek psychologie učení a základních problémů vývojové psychologie. Obtíže se projevují při opatřování potřebného experimentálního zařízení.

Psychologický ústav UK je toho času přístrojově i počtem pracovníků nejlépe vybaveným psychologickým pracovištěm v ČSSR. Jeho předností je také zcela vyhraněné zaměření na jednu výzkumnou oblast - psychologii práce. Ústav vznikl teprve v r. 1956 a jeho začátky byly velmi skromné. Přesto vykazuje dobré výsledky, zejména po stránce metodické, což je pro tuto výzkumnou oblast zvláště důležité. Podílel se také velmi aktivně na vypracování koncepce systému výchovného poradenství /hlavně na úseku volby povolání/, zaváděného v současné době na našich základních a středních školách.

Psychologický ústav filosofické fakulty KU v Bratislavě vytvořil materiální předpoklady pro výzkum v oblasti vývojové psychologie.

Výzkumná práce psychologických kateder na našich univerzitách stále trpí značnou tématickou roztržitostí. Kádrové složení kateder je určováno na prvním místě pedagogickými úkoly, které jsou velmi mnohostranné; výuka totiž zahrnuje vedle obecných poznatků i aplikaci na tři specializace, tj. zdravotnickou, pedagogickou a ekonomickou. Tato okolnost stěžuje kolektivní řešení úkolů.

Jedině katedra psychologie na univerzitě v Olomouci mohla soustředit své pracovníky na jednotné téma /psychologie vyšlení/ a vykazuje v tomto ohledu už dobré výsledky.

Katedra psychologie filosofické fakulty brněnské univerzity vyvinula se zdarem značné úsilí o zabezpečení materiální základny pro své experimentální práce. Navazující na předválečnou tradici, vybudovala katedra laboratoř, která by po určitém, zejména prostorem doplnění mohla sloužit podstatně většímu počtu pracovníků, než má katedra k dispozici.

Hlavní zásady budování sítě psychologických výzkumných pracovišť.

1. Výchozím hlediskem pro budování vědeckovýzkumné sítě psychologických pracovišť musí být diferencující pojetí psychologie. Jednotlivé oblasti psychologie /psychologie obecná, sociální, vývoje-
vá, srovnávací, psychologie práce, psychologie učení i obory pře-
vážně aplikační jako je pedagogická, ekonomická a zdravotnická psy-
chologie/, představují dnes už relativně samostatné vědní obory,
většinou s velmi odlišnou metodou výzkumu. Nejeví se proto účelné
budovat výzkumné ústavy zabývající se celým oborem psychologie,
nybrž ústavy specializované. K tomuto postupu nutí i kádrová situa-
ce na úseku psychologie. Za současného stavu je možno seskupit v
jednotlivých vědeckých střediscích jen menší počet kvalifikovaných
pracovníků. Nutnou podmínkou ovšem je, aby se tato pracoviště ve
svém rozvoji vzájemně nepřekrývala, nýbrž doplňovala.

2. Takto specializovaná síť vzájemně se doplňujících pracovišť
předpokládá ovšem existenci pracoviště zaměřeného na základní pro-
blémy psychologie, jejichž těžiště je v obecné psychologii a jejích
hlavních aspektech, tj. v problematice vývoje lidské psychiky a její
společenské determinace. Takovéto pracoviště by mělo vzniknout na
půdě ČSAV v Praze.

3. Psychologický výzkum má vyhraněně komplexní charakter.
Neebojde se proto bez úzké spolupráce s hraničními obory. Na tuto
okolnost je třeba pamatovat při koncepci každého psychologického
pracoviště. Je třeba zajistit, aby tu jako interní pracovníci spo-
lupracovali i odborníci těchto hraničních oborů, např. fyziologie,
sociologie, pediatrie, psychiatrie aj.

4. Klíčový význam pro vědecké prohloubení psychologického
výzkumu má využití matematiky /zejména statistických metod/ a
teorie informace. Bylo by proto vhodné vybudovat ústředí pro využi-
tí matematiky a statistiky v psychologii /nejlépe při Psychologic-
kém ústavu UK/ a pro využití teorie informace /nejvhodněji při
Ústavu experimentální psychologie SAV v Bratislavě/.

5. Už od počátku je třeba při budování sítě našich pracovišť
počítat s úzkou spoluprací a s důlbou práce mezi ČSSR a ostatními
zeměmi socialistického tábora, zejména Sovětským svazem. Je třeba
navázat intenzivní styky s psychologickými pracovišti těchto zemí

a postupně se snažit o jednotný plán vědeckovýzkumné práce.

6. Dalšími předpoklady pro úspěšný rozvoj vědeckovýzkumné práce v psychologii je urychlené osvojení výsledků psychologické vědy ve světovém měřítku. Je třeba rozvinout soustavné zpřístupňování hlavních výsledků psychologického bádání ve světě překladovou edicí. Zároveň je bezpodmínečně nutné zřídít pro psychologii oborové středisko vědeckých informací, a to nejlépe při dále navrhovaném Psychologickém ústavu ČSAV v Praze.

7. Při rozvíjení sítě vědeckých pracovišť v psychologii by se ČSAV měla soustředit na vytváření výzkumných jader pro nejdůležitější vědní úseky tohoto oboru. Důležitou složkou by měly v této síti i nadále zůstat psychologické ústavy na univerzitách a katedry psychologie. Tyto však mohou plnit a rozvíjet své výzkumné poslání jen za účinné pomoci ze strany ČSAV. Bude tedy třeba využít stávajících zařízení na univerzitách, postupně je v dohodě s MŠK doplňovat a budovat takto společná pracoviště, přičemž podíl vysokých škol a ČSAV na tomto procesu musí být na jednotlivých školách přizpůsoben stávajícím okolnostem.

8. Kolem těchto pracovišť je třeba soustředit a získat pro vědecký výzkum i pracovníky s rutinní praxí /např. klinické psychology/ a také spolupracovníky z řad učitelů /pedagogická a vývojová psychologie/, ekonomů /psychologie práce/, techniků /inženýrská psychologie/ atd.

9. Oblast aplikované psychologie a speciálních disciplín je třeba rozvíjet především na institucích zabývajících se výzkumem teoretických otázek příslušných oblastí praxe /pedagogickou psychologií v ústavech pedagogických, ekonomickou psychologií v souvislosti s výzkumem ekonomickým, klinickou psychologií na příslušných výzkumných ústavech zdravotnických atd./.

10. Takto profilovaná jednotná síť vědeckovýzkumných pracovišť předpokládá dobré centrální vedení. Je proto třeba uplatňovat vedoucí úlohu vědeckého kolegia pedagogika-psychologie ČSAV při plánování a sledování vědeckovýzkumné práce.

11. Vědeckovýzkumná síť psychologických pracovišť se může zádrně rozvíjet jen tehdy, bude-li k dispozici dostatek vědeckého dorostu.

Je třeba zvýšit nejen počet posluchačů psychologie, ale zvyšovat také vědeckou kvalifikaci absolventů tohoto studia poskytováním dostatečného počtu aspirantských stipendií.

Návrh opatření v síti psychologických výzkumných pracovišť.

1. Zřídit v roce 1964 v Praze psychologický ústav ČSAV zaměřený na základní teoretické otázky zejména obecné psychologie, včetně jejich vývojových a sociálních aspektů.

Po stránce kádrové by jádro tohoto ústavu vzniklo převodem 5-6 pracovníků působících nyní ve Výzkumném ústavu pedagogického JAK. Další asi dva pracovníky by bylo možno získat převodem z katedry psychologie filosofické fakulty UK. Vedoucím tohoto pracoviště by měl být jmenován /prozatím externě/ s. prof. Vladimír Tardý, vedoucí katedry psychologie filosofické fakulty UK.

Pro zdárný chod tohoto pracoviště je třeba doplnit tuto základní skupinu odborných pracovníků pomocnými odbornými a technickými silami v počtu osob.

2. Vybudovat při nově zřizovaném psychologickém ústavu ČSAV v Praze co nejdříve oborové středisko vědeckých informací pro oblast psychologie a vybavit toto středisko v první etapě nejméně 4 pracovníky, potřebným technickým zařízením a opatřit mu místnosti.

3. V budoucnu je třeba počítat s tím, že se k tomuto ústavu přidruží jako relativně samostatná složka Psychologický ústav UK. Aby se tento proces urychlil, je třeba jako první krok vytvořit pro obě instituce společnou ústavní radu a zajistit salubní dohodu mezi Karlovou univerzitou a ČSAV úzkou spoluprací a vzájemnou pomocí obou institucí.

4. Zřídit v Brně laboratoř vývojové psychologie jako společné pracoviště ČSAV a university J.E. Purkyně, přičemž ČSAV by pečovala o toto pracoviště především po stránce kádrové, brněnská univerzita především po stránce materiální tím, že by mu umožnila využívat experimentálního vybavení tamní katedry psychologie a poskytla by další potřebné místnosti. Kádrovým základem tohoto pracoviště by byli 4 odborní pracovníci systemizovaní pro brněnské detašované oddělení vývojové psychologie Pedagogického ústavu JAK. Skupinu těchto odborných pracovníků by bylo třeba doplnit jednou administrativní sílou a 2-3 pomocnými pracovníky. Vedením tohoto pracoviště pověřit s.

5. Upravit vzájemnou dohodu mezi ČSAV a MŠK další rozvoj psy-

psychologických ústavů a kateder našich universit po stránce kádrové i materiální tak, aby mohly tvořit platnou součást sítě psychologických pracovišť v ČSSR.

6. Projednat se SAV zřízení oddělení pro využití teorie informace v psychologii při Ústavu experimentální psychologie v Bratislavě /asi 4 vědeckí a odborní pracovníci/.

7. Projednat s MŠK a s rektorátem Karlovy university zřízení oddělení pro využití matematicko-statistických metod v psychologii při Psychologickém ústavu UK /v první etapě asi 2 odborní a 3 techničtí pracovníci/.

Návrh ostatních opatření.

1. Zvýšit směrná čísla studentů pro studium psychologie.
2. Umožnit v přípravě učitelů na filosofických fakultách studium psychologie v kombinaci s některými učitelskými obory.
3. Zajistit vědecký dorost v oboru psychologie poskytnutím dostatečného počtu aspirantských stipendií jak ze strany ČSAV, tak ze strany MŠK.
4. Umožnit v dostatečné míře psychologickým pracovníkům účast na mezinárodních konferencích a symposiích.
5. Umožnit vědeckým pracovníkům v psychologii soustavný styk a spolupráci s psychologickými pracovišti v zemích socialistického tábora.
6. Zahrnout do edičního plánu nakladatelství ČSAV soustavné vydávání překladů základních psychologických děl.
7. Rozšířit publikační možnosti v psychologii zvýšením počtu čísel časopisu Československá psychologie na 6 ročně.
8. Umožnit převádění výsledků psychologického výzkumu do praxe zařazením pravidelné sborníkové publikace "Psychologické výzkumy" do edičního plánu nakladatelství ČSAV.